

Παναγία Κοντελετού

Ένας ναός, μια ιστορία

Παναγία Κοντελετού

Ο ναός της Παναγίας της Κοντελετούς στο Λειβάδι είναι ένας από τους σημαντικούς για την τοπική ιστορία ναός των Κυθήρων και πιθανόν ο παλαιότερος συναδελφικός ναός του νησιού. Η ιστορία του αναφέρεται με σαφήνεια στις πηγές από τα μέσα περίπου του 16^{ου} αιώνα, οπότε χρονολογείται η ίδρυσή του στη σημερινή του μορφή. Στην ουσία ο ναός αυτός είναι τρίκλιτος, αλλά το κάθε κλίτος φαίνεται να έχει κατασκευασθεί σε διαφορετική εποχή. Το Βόρειο είναι αφιερωμένο στον άγιο Νικόλαο, το κεντρικό ήταν αρχικά αφιερωμένο στον Τίμιο Σταυρό και στην Υπεραγία Θεοτόκο και το Νότιο στον άγιο Γεώργιο. Κάθε ένα ανήκε σε μία οικογένεια, η οποία είχε την ιδιοκτησία του και την επιμέλεια (jus). Σε μία φάση της ιστορίας του ναού, η οποία αναφέρεται και ως εποχή της ίδρυσής του, τα τρία κλίτη ενώθηκαν και απετέλεσαν έναν ενιαίο ναό κατά το 16^ο αι. Στη συνέχεια θα παρατεθούν οι κυριότεροι σταθμοί στην ιστορία του ναού αυτού.

Πριν το 16^ο αιώνα.

Δυστυχώς στις πενιχρές πηγές πριν από την εποχή αυτή ελάχιστα στοιχεία υπάρχουν για την περιοχή, αρκετά όμως για να φωτίσουν την ιστορία του ναού. Ένα όμως σημαντικό στοιχείο από τη Διανομή των Βενιέρων, των Ενετών κυριάρχων των Κυθήρων, η οποία ανάγεται στο 1310 και αναφέρεται στα όρια των τιμαριών στα οποία είχε τότε χωρισθεί το νησί, αναφέρει έναν, άγνωστο σήμερα, ναό αφιερωμένο στον άγιο Νικόλαο, σε περιοχή, η οποία θα μπορούσε να είχε σχέση με το ναό της Κοντελετούς, αν και υπάρχουν αμφιβολίες, που αφορούν στην τοπογραφική τεκμηρίωση της θέσης. Η αφιέρωση του ενός κλίτους στον άγιο Νικόλαο, το οποίο μάλιστα θεωρείται το παλαιότερο και υπήρξε σίγουρα ανεξάρτητος ναός πριν την ανέγερση του σημερινού, ενισχύει την άποψη αυτή, καίτοι για την τεκμηρίωσή της απαιτούνται πρόσθετα στοιχεία. Η θέση επίσης, σε λόφο δίπλα από αναφερόμενους παλαιότατους μικρούς οικισμούς, ανάμεσα στους οποίους και ο Βυζαντινός οικισμός Καραβοχώρι με το ναό του αγίου Ανδρέου σε κοντινή περιοχή και πλησίον μικρής εύφορης πεδιάδας, δίνει άλλη μία ισχυρή ένδειξη ότι εκεί βρισκόταν ναός σε παλαιότερη εποχή. Πάντως είναι απολύτως βέβαιο ότι στη θέση αυτή υπήρξε ναός ήδη από το 15^ο αι., όπως μαρτυρούν τοιχογραφίες εντός του ναού της Κοντελετούς χρονολογούμενες από την εποχή αυτή.

Ο σημερινός ναός.

Ο σημερινός τρίκλιτος ναός της Παναγίας της Κοντελετούς αναφέρεται ότι κτίστηκε το έτος 1531

και ήταν αφιέρωμα του μάστορα Βασιλείου Χριστοφόρου. Ουσιαστικά όμως τότε έγινε ευρεία ανακατασκευή του ναού μετά τη σημαντική δωρεά του Βασιλείου Χριστοφόρου με την προσθήκη νάρθηκα και βελτιώσεις στα υπάρχοντα κτήρια των ναών που προϋπήρχαν. Η σχετική επιγραφή στο μιλιόζιμο (η λέξη από millesimo=εποχή, χρονολογία) έχει διασωθεί στο βιβλίο του ναού μαρέγολα (mariegola=καταστατικό της αδελφότητας) στο οποίο καταγράφονταν η δραστηριότητα, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των συναδελφών, οι οποίοι φρόντιζαν για τη διοίκηση του ναού και των κτημάτων του. Όπως αναφέρθηκε, το κεντρικό κλίτος, αρχικά αφιερωμένο στον Τίμιο Σταυρό και την Υπεραγία Θεοτόκο, ήταν ιδιοκτησία της οικογενείας Φάναρη, ο άγιος Νικόλαος ανήκε πριν το 16^ο αι. στην οικογένεια Μπαροβιέρ και ο άγιος Γεώργιος στις οικογένειες Χριστοφόρου και Αρφανού. Μετά την ανακατασκευή του 1531 ο ναός έγινε συναδελφικός και εξυπηρετούσε τις πνευματικές ανάγκες των ενοριτών του και συναδελφών, οι οποίοι αποκτούσαν το δικαίωμα να γίνουν αδελφοί καταβάλλοντας χρηματικό ποσό (συνήθως ένα δουκάτο) ή κτηματική περιουσία (συνήθως ένα ελαιόδενδρο). Οι συναδελφοί του ναού συνέρχονταν σε γενική συνέλευση (σκόλα) μία φορά το χρόνο και εξέλεγαν τον εφημέριο, το γαστάλδο (γραμματέα) και τους επιτρόπους του ναού.

Ο ναός διέθετε σημαντική περιουσία σε κτήματα, τα οποία παραχωρούσαν οι επίτροποι για καλλιέργεια συνήθως έναντι απόδοσης προϊόντων και κατά προτίμηση στους συναδελφούς. Τα συλλεγόμενα με τον τρόπο αυτόν προϊόντα, συνήθως κρασί και σιτηρά, πωλούσαν στη συνέχεια στην αγορά και με τα έσοδα συντηρούσαν το ναό ή προσέφεραν σπόρο για σπορά στους ενοικιαστές των κτημάτων, στους οποίους επίσης έδιναν δάνεια, συνήθως έντοκα.

Η ονομασία

Για την ονομασία του ναού αναφέρονται δύο εκδοχές, όπως όμως συμβαίνει με τα περισσότερα τοπωνύμια, δεν είναι εξακριβωμένο για ποίο λόγο δόθηκε η ονομασία αυτή. Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή (Α. Μαζαράκης) η λέξη προέρχεται από τρεις άλλες, τις con, tela και etu που σημαίνουν, σε ελεύθερη απόδοση, την Παναγία με τα υψηλά ρούχα ή την υψηλόκορμη Παναγία. Η δεύτερη άποψη (Εμμ. Καλλίγερους) αναφέρει ότι η λέξη είναι τοπωνύμιο πιθανόν από το βυζαντινό επώνυμο Κοντελέτος ή Κοντολέτας, καίτοι τέτοιο επώνυμο δεν έχει εντοπισθεί στο νησί, αν και αναφέρεται και σήμερα ακόμη σε άλλες περιοχές. Στα Κύθηρα είναι γνωστό το τοπωνύμιο Κοντελετάνδες. Όσον αφορά τον τύπο Κοντελετού μπορεί να ερμηνευθεί από τη συνήθη απόδοση θηλυκού με την κατάληξη

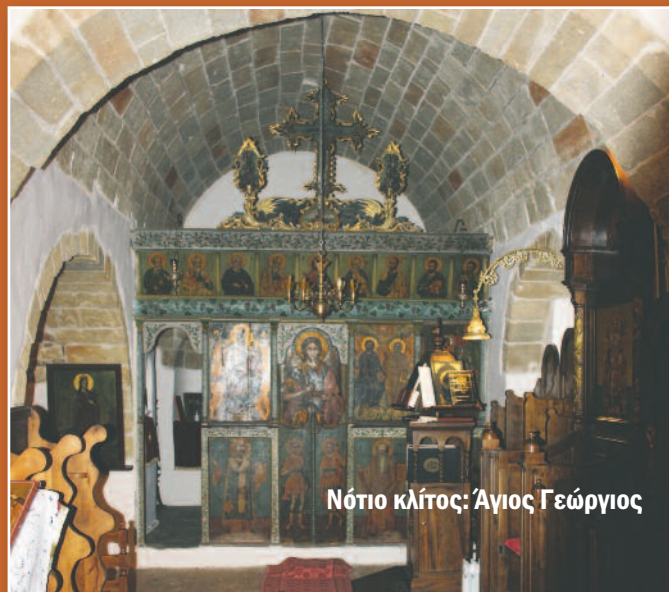

Βόρειο κλίτος: Άγιος Νικόλαος

Κεντρικό κλίτος: Κοίμηση της Θεοτόκου

Νότιο κλίτος: Άγιος Γεώργιος

αυτή, αφού στο νησί είναι πολύ γνωστές ακόμη και σήμερα οι αναφορές σε -ού, όπως Κασιματού, Γορδοβανού, Πατρολογού κλπ. Η αναζήτηση της ετυμολογίας πάντως συνεχίζεται, αφού δεν έχουν παρουσιασθεί απόλυτα πειστικές ερμηνείες μέχρι τώρα.

Ο ναός στη σύγχρονη εποχή.

Με την εξέλιξη και στα εκκλησιαστικά πράγματα της χώρας ειδικά μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα όλοι οι ναοί άλλαξαν καθεστώς και υπήχθησαν στη δικαιοδοσία της Εκκλησίας της Ελλάδος. Από την Ένωση, λοιπόν, (1864) και ο ναός της Παναγίας της Κοντελετούς έγινε ένας από τους ενοριακούς ναούς του Λειβαδίου, με αυτή τη μορφή δε παραμένει και σήμερα. Πριν από λίγα χρόνια, με την αξιοποίηση μέρους της κτηματικής περιουσίας του ναού, έγινε ευρεία ανακαίνιση με την επίβλεψη της Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και απεκαλύφθησαν δομικά στοιχεία, τα οποία επέτρεψαν τη συναγωγή χρησίμων συμπερασμάτων σχετικά με τις αρχικές μορφές, τη χρονολόγηση και τις ανακαινιστικές και συμπληρωματικές εργασίες του 16^{ου} αι. που οδήγησαν στη σημερινή μορφή του. Στο προαύλιο του ναού γίνονταν ταφές κατά την παλαιότερη συνήθεια στο νησί, εκεί δε βρίσκεται και ο τάφος του ριζοσπάστη βουλευτή Κυθήρων *Δημ. Ραυτάκη*, παππού του μεγάλου μας συνθέτη Κλέωνος Τριανταφύλλου (Αττίκ), ο οποίος περνούσε πολλά καλοκαίρια στο σπίτι της οικογενείας δίπλα από το ναό. Ο ναός εορτάζει κατά την 15^η Αυγούστου, εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου.

Εμμ. Π. Καλλίγερος

Στοιχεία για τη σύνταξη του παρόντος ελήφθησαν από τα βιβλία:

Ανδρ. Μαζαράκη, Η Αδελφότητα της Κοντελετούς Αθήνα, 2010

και

Εμμ. Π. Καλλίγερου, Κυθηραϊκά τοπωνύμια, Ιστορική γεωγραφία των Κυθήρων, Αθήνα 2012.

Η παρούσα έκδοση είναι χορηγία της εφημερίδος ΚΥΘΗΡΑΪΚΑ στο ναό της Παναγίας της Κοντελετούς, ο εφημέριος του οποίου π. Π. Μεγαλοκονόμος και το εκκλ. συμβούλιο είχαν την ιδέα της έκδοσης για την ενημέρωση των επισκεπτών του ναού. Η φωτογράφιση είναι του Π. Ε. Καλλίγερου και η επιμέλεια του εντύπου είναι χορηγία της Ρόζας Φατσέα.